

3. **Складносурядні речення** характеризуються низькою частотою функціонування (13%), при цьому, як правило, друга частина має характер додаткового підтвердження негативної оцінки «чужого» простору.

Низька частота актуалізації негативної оцінки спостерігається при її маніфестації в простих реченнях (8%).

Негативна оцінка в реченнях з локальними маркерами *there, that/those* в англійському тексті Біблії представлена розповідними (86%), спонукальними (8%) та питальними (6%) реченнями, 3-поміж яких домінуючими є розповідні, наприклад: *And it shall come to pass, when seventy years are accomplished, that I will punish the king of Babylon, and that nation, saith the LORD, for their iniquity, and the land of the Chaldeans, and will make it perpetual desolations* [Jeremiah 025: 012]. Дейктичний маркер «чужого» простору актуалізовано вказівним займенником **that**, а негативна оцінка вербалізується в розповідному реченні та застосовується відносно певного народу (**that nation**), її маніфестація уможливується дієсловом **punish** (*inflict a penalty or sanction on (someone) as retribution for an offence, especially a transgression of a legal or moral code* [7]) на позначення перспективного покарання та негативного ставлення мовця до третіх осіб та іменником **iniquity** (*immoral or grossly unfair behaviour* [7]), що вербалізує їх негативні моральні якості. Використанням стверджувального речення мовець повідомляє про те, яким чином і за що він каратиме людей, що відносяться до світу третьої особи.

Маніфестація негативної оцінки «чужого» простору в англійському біблійному тексті здійснюється різноманітними синтаксичними конструкціями, 3-поміж яких найчисленнішими виступають такі:

– субстантивна конструкція *woe to...!* (72%), що вербалізує негативне ставлення адресанта до об'єкта оцінки, який співвідноситься з «чужим» простором: *Woe unto the world because of offences! for it must needs be that offences come; but woe to that man by whom the offence cometh!* [Matthew 018: 007]. Дейктичний маркер «чужого» простору **that** вказує на негативну оцінку особу (**that man**), оцінку якої зумовлено використанням іменника негативної етичної оцінки **offence** (*a breach of a law or rule; an illegal act* [7]) з одного боку та структури *woe to...!*, що вербалізує негативне ставлення, з іншого. У такий спосіб устанавлюється стереотип: не хочеш бути в біді – не порушуй заповіді Божі;

– імперативна конструкція з модальним дієсловом *shall (shalt)* (21%), що вербалізує вимоги або вказівки, які варто виконати як адресату, так і іншим особам;

– конструкція *Who is... which / that...?* (7%), що використовується для вербалізації зневаги стосовно об'єкта оцінки.

Аналіз синтаксичних особливостей речень негативної оцінки з локальними маркерами *there, that/those* засвідчує, що найчастіше в англійському тексті Біблії вживаються складні речення (92%), зокрема складні речення з різними видами зв'язку (58%) та складнопідрядні (29%) з підрядними означальними (64%), за допомогою яких мовець детально описати об'єкт негативної оцінки.

Аналіз кількісних показників позитивної та негативної оцінки в реченнях з локальними маркерами «чужого» простору в англійському тексті Біблії Короля Якова виявив, що позитивна оцінка вживається у 34% випадків, а негативна – у 66%, що уможливило формулювання висновку про те, що людині більш властиво оцінювати «чужий» простір негативно.

Як перспектива подальшого дослідження убачається доцільним розгляд лексико-семантичних та комунікативно-прагматичних особливостей локальних маркерів оцінності «чужого» простору, персональних та темпоральних маркерів оцінності «свого/чужого» простору для отримання більш вірогідних результатів та дослідження категорії «свого/чужого» у повнішому обсязі.

Література:

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова – М. : Наука, 1988. – 338 с.
2. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивний і гендерний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. Л. Бессонова. – К., 2003. – 40 с.
3. Бурлакова В. В. Дейксис / В. В. Бурлакова // Спорные вопросы английской грамматики. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1988. – С. 74–88.
4. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М. : Наука, 1985. – 228 с.
5. Уфимцева А. А. Типы словесных знаков / А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1974. – 206 с.
6. Якимович А. К. «Свой – чужой» в системах культуры / А. К. Якимович // Вопросы философии. – 2003. – № 4. – С. 48–60.
7. Oxford Dictionary (En-En) (для ABBYY Lingvo x3) Oxford Dictionary of English, Revised Edition. – Oxford : Oxford University Press, 2005. – 355000 entries.
8. The Holy Bible. King James Version [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.htmlbible.com>

УДК 811.111 [22+37] (045)

О. І. Чернікова,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

ВЕРБАЛЬНИЙ МЕМ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядаються проблеми визначення, класифікування та функціонування явища мема у сучасному англійському мовленні, пропонується широке визначення мема як знака, надано комплексний опис критеріїв визначення мема. Основна увага зосереджується на вербальному аспекті мема, його семантичних та функціональних особливостях.

Ключові слова: мем, вербальний мем, семантика, семиотика, мовлення.

В статье рассматриваются проблемы определения, классификации и функционирования явления мема в современной английской речи, предлагается широкое определение мема как знака, дается комплексное описание критериев определения мема. Основное внимание сосредотачивается на вербальном аспекте мема, его семантических и функциональных особенностях.

Ключевые слова: мем, вербальный мем, семантика, семиотика, речь.

The article is focused on the problems of defining, classifying and functioning of memes in the modern English language. The author suggests a broad definition of the meme as a language sign and gives a complex description of the meme's defining criteria. Special attention is paid to the verbal aspect of the meme, its semantic and functional specifics.

Key words: meme, verbal meme, semantics, semiotics, speech.

Мем, або «інформаційний реплікатор» [7, с. 189] – одне з найсучасніших явищ у культурі та мовленні. У наш час неможливо спілкуватися в Інтернеті і не бути з ними ознайомленим. Це не дивно: сама природа мема дозволяє йому необмежено відтворюватися в інформаційному середовищі.

Насамперед потрібно відмітити неоднозначне ставлення до цього феномена лінгвістів, культурологів, семіологів, антропологів, психологів та представників інших наук. На жаль, із суто лінгвістичного погляду мему описувалися вкрай рідко, залишаючись в основному предметом вивчення соціальних і психологічних досліджень.

Поняття мема з'явилося ще у минулому столітті, а точніше, у 1976 році, у книзі Річарда Докінза «Егоїстичний ген» [7]. Не зважаючи на те, що згадана книга була присвячена скоріше біологічним наукам, поняття «мем» (за аналогією з геном) увійшло у західну культурологію та семіотику. Однак завдог до того, як термін «мем» увійшов у культурологію та антропологію, дослідники звертали увагу на те, як саме розповсюджується інформація, як вона переходить від одної людини до іншої [6]. Цікаво, що ці культурологічні і психологічні досліди дійшли до «біологічної» аналогії, але не асоціювали одиницю інформації з геном.

У семіотіці існують численні спроби визначення мема, його аналізу, класифікації [5; 8; 9; 10]. На жаль, стан вивчення мема залишається початковим як в українській, так і в пострадянській науці [4]. Україномовні публікації, присвячені цій темі, зосереджені в основному на інтернет-мемі і його вербально-візуальних проявах [2; 3]. Таким чином, можна зауважити, що інші аспекти мема залишаються поза увагою українських дослідників, що й зумовило створення цієї наукової розвідки.

Отже, яке визначення мема найповніше? Словникове визначення цього феномена – «ідея, поведінка, стиль або узус/звичай, що передається від людини до людини в межах культури [тут і далі переклад наш. – О. Ч.]» [12]. За Р. Докінзом, автором терміна, мем – це культурна інформація, яка спроможна передаватися іншим людям шляхом мімікрії або копіювання. «Як приклад мема можна назвати мелодії, ідеї, влучні вислови, моду <...> мему розмножуються, переходячи від мозку до мозку шляхом <...> імітації» [7, с. 192].

Наведемо ще два влучних, на нашу думку, визначення мема: «реальна одиниця інформації, яка передається соціально і не залежить від форми, обсягу та будови» [6], «культурні поняття, що відтворюють самі себе» [6].

Сучасні дослідники дають ще більш широке визначення мема: «Впродовж людської історії існування мемів було недовгим: вони передавалися в основному «з вуст у вуста». Однак тепер <...> вони набувають довговічності <...> Мему можуть бути історіями, рецептами, навичками, легендами» [9].

Якщо розглядати мем з точки зору семіотики, то його визначення відповідає всім класичним критеріям знака за Ч. Пірсом: «Знаки приймають вид слів, образів, звуків, запахів, смаків, дій або об'єктів, але вони <...> стають знаками лише тоді, коли ми надаємо їм значення» [11]. Отже, говорячи далі про вербальний мем, слід пам'ятати, що ми маємо право розглядати його як мовний знак і елемент семіотичної системи, або коду.

Глибина і повнота сприйняття мема цілком залежить від адресата. Для переважної більшості мемів бути «в темі», в ситуації – критично для розуміння мема. Саме тому серед користувачів інтернет-мемів популярні «ностальгічні» мему, які, мовляв, будуть незрозумілими для тих, хто народився пізніше певного періоду часу.

З чого саме складається мем? Як будь-який знак, він містить три основні компоненти: а) символ, б) визначення, в) значення (сигніфікат). Особливість мема полягає в тому, що, на відміну від більшості знаків, він має надмірно широкий сигніфікат і не має чіткого денотата – «словникове» значення для нього сформулювати надзвичайно важко, а ситуація, з якою він повинен асоціюватися, з часом розширюється і вбирає у себе нові деталі.

Існують лінгвокультурні явища, з якими не слід плутати поняття мема. Наприклад, троп (у широкому тлумаченні) теж описує ситуацію, але не має такого поширення і розповсюдження, крім того, він стосується лише окремих культурних явищ. Деякі сленгізми можна віднести до мемів, але це теж залежить від їх розповсюдження. Мему перетинаються з реаліями, адже деякі мему культурно специфічні і не будуть зрозумілі представникам інших культур (наприклад, *Nigerian Scams* [КЮМ] – вид шахрайства шляхом електронних листів).

Перед тим, як спробувати дати хоча б загальну класифікацію мемів, слід зазначити глибоку і перспективну проблему, яка пов'язана з перекладацьким аспектом явища мема. Як саме мему підлягають перекладу? Чи можна їх взагалі перекласти? Під час перекладу мемів бажано перевірити їх походження, вживання і чи не застаріли вони або чи не перетворювалася їхня форма. Головне у перекладі мемів – відтворити ситуацію та асоціації, пов'язані з нею. Зберегти форму вдається дуже рідко, часто утворюються кальки (*Captain Obvious* – Капітан Очевидність), застосовується транслітерація («Алсо, ...») як переклад англійського *Also*), транскрипція (*selfie* – «селфі») або форма повністю змінюється (*TL;DR* – многабукаф, ниасиліл (рос.)).

Які ж можна виділити різновиди мемів? Найпростіший спосіб типологізувати мему – за фактором засобу передачі інформації. Тут легко виділити невербальні (аудіальні, візуальні та ін.) і вербальні мему, які і становлять об'єкт цього дослідження. Слід зазначити, що вербальні мему можуть розвиватися з невербальних – наприклад, «тропи» у широкому значенні («слово, фраза або образ, що вживається у новий та незвичний спосіб для створення ефекту художності» [13; 14]. Крім того, багато мемів поєднують у собі вербальний і візуальний засоби вираження (полімодальність [1, с. 29]).

Вербальні, мовленнєві мему, як і усі мовні знаки, можна розподілити насамперед за сферою (контекстом) вживання – релігійні, літературні, розмовні (усні, Інтернет), кіномему, бізнес-мему, військові мему і т.ін (детальна класифікація – у перспективі). Якщо говорити про сферу вживання, то тут мему часто перетинаються зі сленгом, жаргоном та іншими лексичними явищами. Однак буде помилковим ототожнювати ці поняття: не кожне сленгове слово або жаргонізм будуть мемом – для цього потрібно достатньо швидке і широке розповсюдження («вірусність» мема [5; 7]. Крім того, логічно буде розмежовувати мему за їх віком – у мовленні одночасно вживаються як інтернет-мему, які могли з'явитися буквально вчора, так і вирази, яким вже не одна сотня років.

Якщо ж розподіляти вербальні мему за структурним критерієм, то тут можна дивитися на їх лексичний склад: це можуть бути влучні слова, вирази, фразеологічні вирази, словосполучення, речення. Залишається відкритим питання про те, чи слід вживати до мемів такий самий підхід, як до фразеологізмів – тобто вважати їх неподільними (за В.В. Виноградовим). Якщо ми вважаємо, що мем сам по собі виступає «словом» (тому що його значення не дорівнює сумі значень компонентів), тоді структурна класифікація може бути лише чисто номінальною.

До речі, образність мема може міститися навіть у інтонації, з якою його зазвичай озвучують: наприклад, іронічне вживання слова *also* з висхідним тоном: адресат очікує додаткової інформації, а надається найважливіша (наприклад, локальний мем – цитата з серіалу *Firefly*: '*Also, I can kill you with my brain* [FB]).

Семантичний критерій являє собою широке поле діяльності для дослідника – за ним мему можна розглядати і як позитивні/негативні/нейтральні, як вузькоспеціалізовані (локальні) і широкого вживання. Іншими семантичними характеристиками мему можуть виступити його ємкість, засоби створення гумору у мемі: навмисне невірне вживання слів/граматики (*I can't even*[КЮМ2]; *All your base are belong to us* [КЮМ3]; *Internets* (КЮМ4), іронія, сарказм і т.п.

Якщо об'єднати вищезгадані визначення мема і власні спостереження за його «поведінкою» в лінгвокультурному середовищі, то можна сформулювати такі критерії визначення і властивості мема:

1) мем з'являється спонтанно (у сучасному контексті його появу легко можна прослідкувати в інтернет-середовищі) [4];

2) мемом може бути будь-яка одиниця інформації: влучне слово, вираз, картинка або інший вербальний/невербальний знак [8];

3) мем несе в собі більше інформації, ніж можна побачити на поверхні (він «посилається» на цілу ситуацію, сума його слів не дорівнює його значенню);

4) тим не менш, мем підлягає еволюції: з часом залишається лише його форма, поняття про ситуацію зникає: наприклад, *I can has cheezburger* [ICH];

5) форма мема в основному фіксована, якщо вона міняється, то це робиться свідомо, щоб дати антитезу або підстосувати мем під схожу ситуацію: *I can has hot dog* замість *cheezburger* [ICH];

6) мем часту дуже швидко «вмирає» – але це стосується не всіх мемів, лише Інтернет-мемів. Літературні, культурні меми, кіномеми живуть набагато довше, стільки, скільки живе творча спадщина письменників, режисерів та інших творців. Наприклад, люди досі цитують «Зоряні Війни» (КYM5), літературу минулих століть, Шекспіра (якого можна вважати найвидатнішим «мемтворцем» не лише британської, а й світової культури);

7) мем потребує «живильного середовища», «каталізаторів». На сьогодні ідеальним середовищем для мема виступає Інтернет. Раніше такої можливості не було, тому меми розповсюджувалися повільно, з вуст у уста. Меми передавалися не горизонтально, як зараз, а вертикально, з покоління в покоління (наприклад, фразеологізми).

8) мем, особливо локальний [3, с. 122], потребує розуміння пов'язаної з ним ситуації, але з часом ця потреба може зникнути – скільки людей, які розміщують в Інтернеті «фотожаби» з фразою *one does not simply* [KYM6], дивилися «Володар Пернів»?

10) на початку свого існування мем вживається як засіб визначення приналежності до вікової або соціальної групи (наприклад, фендом якогось виконавця або письменника) [3, с. 122].

Враховуючи все вищезазначене, можна зробити такі основні висновки: мем – багатоаспектне явище, яке потребує подальшого глибокого вивчення (особливо вербальний мем); мем – поняття не нове, якщо вважати мемами минулого влучні вислови, фразеологізми й усталені вирази; поняття мема підпадає під семіологічне визначення знака; отже, вербальний мем може розглядатися як мовний знак; мем має нечітке визначення, але дуже широке значення (ситуація та асоціативність).

Серед перспектив дослідження – повна типологічна класифікація мемів і окремо вербальних мемів, детальний розгляд мемів у перекладацькому аспекті, розгляд сучасних кіномемів, комплексне дослідження мемів на основі суцільної вибірки.

Література:

1. Бабина Л.В. Об особенностях демотиватора как полимодального текста / Людмила Владимировна Бабина // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов, 2013. – № 2 (20). – С. 28–33.
2. Піддубний А. С. Інтернет-меми в аспекті парадигми перекладу [Електронний ресурс] / А. С. Піддубний // Новости мировой науки (Филологические науки). – 2011. – Режим доступу до журн. : http://www.rusnauka.com/13_NMN_2011/Philologia/6_86003.doc.htm
3. Соколова К. В. Меми як засіб комунікації в Інтернет-середовищі / К. В. Соколова // Гуманітарний часопис: Збірник наукових праць. – Харків : ХАІ, 2012. – № 1. – С. 118–123.
4. Шурина Ю. В. Інтернет-меми: источники возникновения [Электронный ресурс] / Ю. В. Шурина // Научный прогресс на рубеже тысячелетий (Филологические науки). – 2014. – Режим доступа к журн. : http://www.rusnauka.com/16_NPRT_2014/Philologia/7_170976.doc.htm
5. Blackmore S. The meme machine / Susan Blackmore. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – 258 p.
6. Chick G. The units of culture [Internet resource] / Garry Chick. – Access mode : <http://www.personal.psu.edu/gec7/Units.pdf>
7. Dawkins R. The selfish gene / Richard Dawkins. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – 360 p.
8. Deacon T. W. Memes as signs [Internet resource] / Terrence W. Deacon // The semiotic review of books. – Vol. 10 (3). – Access mode: <http://projects.chass.utoronto.ca/semiotics/srb/10-3edit.html>
9. Gleick J. What defines a meme? [Internet resource] / James Gleick // Smithsonian magazine. – 2011. – Access mode : <http://www.smithsonianmag.com/arts-culture/what-defines-a-meme-1904778/?no-ist=&c=y%3Fno-ist&page=2>
10. McNamara A. Can we measure memes? [Internet resource] / Adam McNamara // Frontiers in evolutionary neuroscience. – Vol. 3. – 2011. – Access mode : <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3118481>.
11. Peirce C. S. Collected papers of Charles Sanders Peirce (8 Volumes) / Charles Sanders Peirce. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1931–58. – Vol. 2. – P. 227.

Список довідкової літератури:

12. Meme: Merriam Webster [Internet resource]. – Access mode: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/meme>.
13. Trope: Merriam Webster [Internet resource]. – Access mode: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/trope>.
14. TV Tropes [Internet resource]. – Access mode: <http://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/Main/HomePage>.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

- FB : Also, I can kill you with my brain [Internet resource]. – Access mode: <https://www.facebook.com/AlsoICanKillYouWithMyBrain>.
- ICH : I can has cheezburger [Internet resource]. – Access mode: <http://icanhas.cheezburger.com>.
- KYM : Nigerian scams [Internet resource]. – Access mode: <http://knowyourmeme.com/memes/nigerian-scams>.
- KYM2 : I can't even [Internet resource]. – Access mode: <http://knowyourmeme.com/memes/i-cant-even>.
- KYM3 : All your base are belong to us [Internet resource]. – Access mode: <http://knowyourmeme.com/memes/all-your-base-are-belong-to-us>.
- KYM4 : Internets [Internet resource]. – Access mode: <http://knowyourmeme.com/memes/internets>.
- KYM5 : Star Wars [Internet resource]. – Access mode: <http://knowyourmeme.com/memes/star-wars/children>.
- KYM6 : One does not simply [Internet resource]. – Access mode: <http://knowyourmeme.com/memes/one-does-not-simply-walk-into-mordor>.